ДЕМОКРАТИЧНЕ СУСПІЛЬСТВО 22.05.2025 | Керолайн Чісадза

Жінки на війні та справа миру

На війні агентність жінок підвищується, але надалі їх виключають із мирних переговорів. Це серйозно впливає на результати.

Незважаючи на весь прогрес, досягнутий країнами світу на шляху до гендерної рівності, багато хто досі вважає, що збройні конфлікти – це насамперед доля чоловіків. У реальності ж вплив жінок у цих обставинах нерідко виявляється вирішальним, завдяки виконанню ними бойових, небойових і керівних ролей. Проте їх регулярно відсувають на другий план в офіційних мирних процесах і в постконфліктному управлінні. Ця тенденція є хибною з моральної та практичної точок зору.

Під час збройних конфліктів жінки частіше стають жертвами геноциду, торгівлі людьми, рабства і сексуального насильства – з усіма супутніми ризиками для здоров'я і психологічними травмами. Вже одне це дає їм право на участь у мирних процесах. Утім, жінки є не просто пасивними жертвами конфлікту. На прикладі України ми бачимо, що у воєнний час їхній внесок виявляється величезним: на полі бою, у громадянському суспільстві, у миротворчості.

Резолюція ООН закликає розширювати участь жінок у діяльності, спрямованій на підтримання миру і безпеки. Однак кількість жінок, які підписують мирні угоди, суттєво не збільшилася.

Під час конфліктів агентність жінок часто підвищується, незважаючи на загрози. Але надалі, коли їх виключають з-поміж учасників мирних переговорів та ухвалення подальших рішень (саме так досі відбувається в Україні), збільшена агентність зникає, і відновлюються застарілі гендерні норми. Це особливо стосується країн, що роздираються конфліктами і мають глибоко вкорінену патріархальну структуру.

Правові норми, які заохочують залучення жінок до врегулювання конфліктів, миротворчості та післявоєнної реконструкції, досі не можуть переломити ситуацію, що частково пояснюється труднощами з реалізацією цих норм на практиці. Наприклад, резолюція 1325

Ради Безпеки ООН, ухвалена 2000 року, «закликає всіх дійових осіб» розширювати участь жінок і «враховувати гендерні аспекти в діяльності ООН, спрямованій на підтримання миру та безпеки». Однак, за даними на 2018 рік, кількість жінок, які підписують мирні угоди, істотно не збільшилася.

Цей факт серйозно впливає на зміст мирних угод та їхні результати. У нашому новому дослідженні (його співавтори – Метью Кленс, Ромуальд Меанго, Шарль ван Схор і я) технологію обробки природної мови (NLP) застосовували для аналізу гендерної лексики (наприклад, таких слів, як «чоловік», «дівчинка», «хлопчик», «її», «його», «жіночий», «чоловічий», «дружина», «донька») у мирних угодах, укладених у період із 1990 до 2023 року. Ми розробили «Індекс гендерного ухилу» (з балами від -0,6 до 0,6), де нижчий бал вказує на менш активне використання гендерної лексики, тобто меншу увагу до гендерних результатів угод.

Жодна з вивчених нами мирних угод не дістала високих балів, але навіть у тих випадках, коли гендерну лексику використовували активніше (що частково пояснювали *позитивним* упередженням щодо жінок), далеко не завжди спостерігали значне зростання агентності жінок. Інакше кажучи, навіть у тих випадках, коли було виявлено особливу увагу до гендерних аспектів (і визнавалася гендерна нерівність), значущих змін не відбулося.

Проблема в тому, що згадка гендерних аспектів не супроводжувалася конкретними вимогами, не кажучи вже про механізми моніторингу та контролю. Наприклад, мирна угода може закликати до підвищення рівня політичної участі жінок, але, якщо в ній не ставляться конкретні цілі для досягнення, результатів буде мало або їх не буде взагалі. Такі підходи можуть навіть шкодити гендерній рівності, створюючи враження, ніби всі заходи вже вжито, хоча це не так.

Проблема в тому, що згадка гендерних аспектів не супроводжувалася конкретними вимогами, не кажучи вже про механізми моніторингу та контролю

Як показують інші дослідження, у мирних угодах, де йдеться про роззброєння, демобілізацію та реінтеграцію (скорочено РДР), рідко згадуються жінки. Це заважає післявоєнній реабілітації жінок, які воювали, яких можуть не включати до програм, призначених для їхніх колег-чоловіків.

Відомо, що залучення жінок до миротворчих процесів і

врегулювання конфліктів допомагає поліпшити їхні результати для всіх. Проведений у 2018 році аналіз виявив «надійну кореляцію» між фактом включення жінок до складу делегацій, які підписували мирні угоди, і тривалістю подальшого миру. Крім того, угоди, підписані жінками, зазвичай містять набагато більше положень про політичні реформи, і вони можуть похвалитися вищим рівнем реалізації цих положень.

У Сальвадорі угода 1992 року, що поклала край 12-річній громадянській війні, поширила програми РДР на жінок, які воювали; водночас жінок, які не воювали, з опозиційного руху також включили до програм реінтеграції. У підсумку жінки відіграли стабілізуючу роль у процесах реінтеграції та зробили великий внесок у відновлення країни. Групи населення, які отримували послідовну, систематичну підтримку в рамках програм реінтеграції та реконструкції, домоглися більшого прогресу на шляху до гендерної рівності, а в підсумку і в своєму розвитку.

У Ліберії на початку 2000-х років жінки брали участь у переговорах про припинення громадянської війни, що тривала понад десять років. Згодом представництво жінок у політиці країни збільшилося, а 2005 року Еллен Джонсон-Серліф стала першою жінкою, обраною главою держави в Африці.

Ідея очевидна: жінок треба залучати до участі на всіх етапах будь-яких мирних процесів, починаючи від планування, перемовин і підписання угод і закінчуючи реалізацією планів післявоєнної стабілізації та відновлення. Крім того, вони повинні мати доступ до всіх супутніх програм допомоги, зокрема пов’язаних із РДР, і до ініціатив, що стосуються конкретних гендерних потреб.

Якщо говорити ширше, миротворчі процеси повинні відкрито визнавати і безпосередньо заохочувати агентність жінок. Це не має бути порожня балаканина про потреби та внесок жінок, що супроводжується двозначними формулюваннями, які допомагають мінімізувати відповідальність. Ні, для підтримки агентності жінок у миротворчості та у формуванні повоєнного майбутнього потрібні конкретні, практичні заходи, які захистять права жінок і розширять їхню участь в ухваленні рішень у всіх формах.

(c) Project Syndicate 2025

Керолайн Чісадза

Керолайн Чісадза (Carolyn Chisadza) – доцентка кафедри економіки Преторійського університету.